

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Шишкіна В. І.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України
щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган»,
«вищий судовий орган», «касаційне оскарження»,
які містяться у статтях 125, 129 Конституції України

Конституційний Суд України у резолютивній частині Рішення від 11 березня 2010 року № 8-рп/2010 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження, які містяться у статтях 125, 129 Конституції України (далі — Рішення) дав офіційну інтерпретацію вказаних словосполучень, а в мотивувальній його частині виклав своє розуміння того виду процесуальної діяльності Верховного Суду України, який він здійснює, переглядаючи судові рішення після їх постановлення в касаційному провадженні.

Стосовно Рішення на підставі статті 64 Закону України «Про Конституційний Суд України» висловлюю таку думку.

Розглядаючи справу за вказаним конституційним поданням, Конституційний Суд України (далі — Суд) зосередив мотивацію на тому, що нібито Верховному Суду України безпідставно надані повноваження нового (повторного, додаткового) касаційного перегляду судових рішень, які вже були предметом аналізу в касаційних інстанціях спеціалізованих судів, а це не впливає із положень Конституції України, не відповідає приписам Європейського суду з прав людини щодо засад правової визначеності і не є виправданим з точки зору права на справедливий розгляд справи упродовж розумного строку.

Погоджуючись з позицією Суду стосовно правомірності одноразового касаційного оскарження і перегляду у такому провадженні судових рішень, заперечую проти викладеної в ній мотивації, спрямованої на викривлення статусу най-

вищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції щодо можливого перегляду ним рішень судів України після розгляду справ у касаційному провадженні.

1. Узагальнюючий висновок в абзаці третьому підпункту 3.4 пункту 3 мотивувальної частини Рішення з посиланням на статті 39, 47 Закону України «Про судоустрій України», розділ XII² Господарського процесуального кодексу України (далі — ГПК України), частину другу статті 235 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС України) стосовно того, що Верховний Суд України, переглядаючи судові справи після завершення касаційного провадження у вищих спеціалізованих судах, діє як ще одна касаційна інстанція і це не може бути виправдано з точки зору права на справедливий розгляд справи упродовж розумного строку, містить доктринальну і юридико-логічну помилку. У вказаному абзаці Рішення повноваження Верховного Суду України як власне касаційної інстанції (наступний після апеляційного етапу провадження за скаргою), що впливають із положень Закону України «Про судоустрій України», а саме:

— «переглядає справи у касаційному порядку у випадках, встановлених законом» (пункт 1 частини другої статті 47);

— «До законодавчого визначення суду, який буде здійснювати повноваження касаційної інстанції у цивільних справах, його утворення і початку діяльності перегляд цих справ у касаційному порядку здійснює Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України» (друге речення абзацу першого підпункту 9 пункту 3 розділу VII «Прикінцеві та перехідні положення» в редакції від 18 березня 2004 року), інтерпретаційно змішано з іншими повноваженнями, які містяться в тих самих нормах:

— «переглядає справи у зв'язку з винятковими обставинами у порядку, встановленому процесуальним законом; ...у випадках, передбачених законом, розглядає інші справи, пов'язані з виключними обставинами» (пункт 1 частини другої статті 47), які є особливими видами провадження у судових справах після завершення касаційної стадії перегляду судових рішень.

Позицію, висловлену в Рішенні, викладено у такому універсальному баченні, завдяки якому складається враження, що Верховний Суд України повторює повноваження касаційного суду після розгляду справ у касаційній інстанції. До того ж це зроблено без урахування особливостей окремих галузевих видів судочинства (адміністративного, господарського, кримінального, цивільного).

Проте аналіз положень усіх чотирьох процесуальних кодексів, які регулюють перегляд судових рішень у різних видах судочинства, не дає підстав для твердження про уніфіковані процесуальні можливості Верховного Суду України щодо перегляду судових рішень після їх розгляду у касаційному провадженні (нібито новий касаційний розгляд), що виключає ту інтерпретацію його процесуального статусу, яку зроблено в мотивувальній частині Рішення. Дійсно, можна вказувати на поняттєву помилку законодавця, якої він припустився в розділі XII² ГПК України, зазначивши, що судові рішення Вищого господарського суду України можуть бути оскаржені в касаційному порядку до Верховного Суду України (стат-

ті 111¹⁴–111¹⁷), проте це не може бути підставою для узагальнюючого висновку про аналогічні повноваження Верховного Суду України стосовно інших видів галузевого судового провадження.

Можливий перегляд судових рішень в адміністративному і цивільному судочинстві після завершення касаційного провадження визначається як перегляд за винятковими обставинами, і його обумовлюють лише дві підстави — неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одного і того самого положення закону (конкуренція судових рішень, постановлених в касаційному провадженні) та визнання судового рішення міжнародною судовою установою, юрисдикцію якої визнала Україна, таким, що порушує міжнародні зобов'язання України (стаття 237 КАС України), стаття 354 Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК України).

Процедуру перегляду судових рішень у кримінальних справах після завершення касаційного провадження Кримінально-процесуальний кодекс України (далі — КПК України) регулює зовсім по-іншому, включивши до нього таку підставу, як не правильне застосування кримінального закону та істотне порушення вимог кримінально-процесуального закону, а також нововиявлені обставини (стаття 400⁴ КПК України), назвавши в цілому цей порядок виключним провадженням (глава 32 КПК України).

До того ж вказані в Рішенні положення ГПК України також визначають відмінні від визначених у КАС України, ЦПК України, КПК України підстави перегляду судових рішень після завершення касаційного провадження у Вищому господарському суді України.

2. Не може бути сприйнята також позиція щодо нової касації в повноваженнях Верховного Суду України з посиланням на частину другу статті 235 КАС України (така сама норма міститься в частині першій статті 357 ЦПК України), в якій зазначено, що розгляд справи у зв'язку з винятковими обставинами є різновидом касаційного провадження. Цю юридико-технологічну неточність має виправити законодавець, але зазначене положення не слід розуміти як визначення суті перегляду судових рішень у зв'язку з винятковими обставинами чи у виключному провадженні як нової (повторної) касації.

Немає підстав шукати суть повторної касації в нормах КАС України (частина третя статті 241), ЦПК України (частина четверта статті 357), КПК України (стаття 400¹⁰), що визначають, за правилом якого виду провадження здійснюється перегляд справ у післякасаційному провадженні.

Встановлення такого порядку є компетенцією Верховної Ради України, і він може бути різним залежно від погляду на відмінності у галузевих процесах.

КАС України (глава 4 розділу IV) і ЦПК України (глава 4 розділу V) визначають перегляд за нововиявленими обставинами як самостійний вид процесуального провадження і одночасно встановлюють, що такий перегляд справ здійснюється за правилами інстанційного провадження в тому суді, в якому переглядається судовий акт (частина перша статті 363 ЦПК України, частина перша статті 249 КАС України). До перегляду в порядку виключного провадження КПК України відносить перегляд справ за нововиявленими обставинами і встановлює, що його

здійснює апеляційний чи касаційний суд, але за правилами, встановленими для перегляду справ у касаційному порядку (частина перша статті 400¹⁰). Верховний Суд України у порядку виключного провадження переглядає судові рішення у кримінальних справах лише з підстав, які зазначені в пункті 2 частини першої статті 400⁴ КПК України, за клопотанням не менш як п'яти суддів суду касаційної інстанції (частина друга статті 400⁷ КПК України) і за правилами, що також встановлені для перегляду справ у касаційному порядку (частина друга статті 400¹⁰ КПК України).

У цивільному судочинстві є положення частини першої статті 304 ЦПК України, за якими апеляційний суд розглядає справи за правилами, встановленими для розгляду справи судом першої інстанції, з винятками і доповненнями, визначеними главою, яка унормовує порядок в апеляційному провадженні.

Зазначене дає змогу констатувати, що законодавець є вільним у виборі порядку, за яким має здійснюватися перегляд справ у різних видах провадження, і не повинен обов'язково виписувати нові правила для окремих видів судочинства, але має право застосовувати принцип відсилки (бланкетність) до вже відрегульованого порядку. Саме тому норми процесуальних кодексів, у яких вказано, що при розгляді справ у післякасаційному провадженні можуть бути використані правила, визначені для розгляду справ у касаційному провадженні, із зазначенням особливостей провадження на цьому етапі (підстави, строки, суб'єкти звернення, порядок формування складу суду тощо), які є відмінними від провадження в касаційній інстанції, не можуть бути аргументом для ототожнювання провадження, що здійснює Верховний Суд України, переглядаючи судові рішення після завершення розгляду справи у касаційній інстанції, з власне касаційним провадженням.

3. Необґрунтованим є пов'язування вказаних процесуальних повноважень Верховного Суду України як таких, що суперечать позиціям Європейського суду з прав людини щодо принципу правової визначеності, ефективного засобу захисту і поновлення прав людини і тим самим права на справедливий суд. Варто зазначити, що, по-перше, рішення Європейського суду з прав людини, наведені в Рішенні, мають інше спрямування, ніж предмет аналізу за цим конституційним поданням; по-друге, відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина гарантує не лише право оскарження судових рішень в апеляційному і касаційному порядку, а й можливість їх оскарження і перегляду в післякасаційному порядку.

Судове рішення в касаційній інстанції ухвалює не весь склад відповідного судового органу, а лише його окрема група суддів (колегії), тому існує значна імовірність конкуренції таких рішень у зв'язку з різним праворозумінням суддів як в межах однієї судової установи, так і між судовими установами різного галузевого спрямування.

Особливо яскравою підставою для відновлення порушеного права є перегляд судових рішень національних суддів після рішення міжнародної судової установи (для України це Європейський суд з прав людини). У такому разі об'єктивно немає іншого шляху для перегляду касаційних рішень, ніж встановлений законодавцем у чинних процесуальних законах, оскільки Європейський суд з прав лю-

дини бере до провадження скаргу, якщо заявник пройшов усі національні судові інстанції оскарження, за наявності в національних законах права на безпосереднє ініціювання відкриття судового провадження за поданою ним скаргою. Відповідно до процесуальних кодексів України таке завершення етапу оскарження в судах України відбувається, як правило, в касаційній інстанції. Таким чином, перегляд судових рішень національних судів України на підставі судових рішень міжнародної судової установи об'єктивно може відбутись лише після завершення касаційного провадження. У цьому полягає один із проявів саме верховенства права, а не його недотримання.

4. Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що суть конституційного статусу Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції полягає саме у тому, що законодавець країни визначає в законах межі його повноважень стосовно судових рішень, які ухвалюють будь-які суди України, і встановлює процедуру здійснення ним судочинства, зокрема з визначенням галузевих особливостей судового процесу.

Суддя Конституційного Суду України

В. ШИШКІН